

Lund 2016-05-09

VD Göran Blomqvist
Styrelseordförande Maarit Jänträ-Jareborg
Riksbankens Jubileumsfond
Box 5675
114 86 Stockholm

Rättsutlåtande

Uppdraget

Jag har, mot bakgrund av den årliga revisionen för 2015 som Riksrevisionen (RiR) genomfört av Riksbankens Jubileumsfond (RJ), fått i uppdrag att närmare klarlägga innebörden av det uppdrag som en stiftelsestyrelse har.

Mitt utlåtande kommer i huvudsak att begränsas till den situation som råder idag för RJ. Jag har därmed inte gått tillbaka i historien och följt stiftelsens liv från starten 1964. Jag berör inte heller frågan om tolkning av ett stiftelseförordnande.

I mitt arbete har jag bl.a. tagit del av beslut och yttranden från RiR som rör årsredovisningen 2015 för RJ, Ulf Göransons yttrande 2016-02-24 samt RJ:s svar till RiR 2016-04-21.

Jag utgår från att stiftelsens stadgar i sin nuvarande lydelse är att betrakta som stiftelseförordnande för RJ med den rättsliga innebörd som ett förordnande har enligt 1 kap. 2 § stiftelselagen, SL, (1994:1220).

Tillämpliga regler

Utgångspunkten är att RJ omfattas av regleringen i SL. Inget har framkommit som pekar på att RJ inte skulle betraktas som en stiftelse bildad med stöd av ett förordnande i enlighet med 1 kap. 2 § SL. Stiftelselagen gör ingen åtskillnad mellan stiftelser bildade av privaträttsliga rättssubjekt och stiftelser bildade av offentligrättsliga rättssubjekt.¹

Lagstiftaren har genom SL lämnat en påfallande stor frihet för stiftaren att reglera förhållanden som rör stiftelsen. Detta återspeglas ofta i ett stiftelseförordnande – i detta fall i RJ:s stadgar t.ex. genom detaljerade föreskrifter i 3 § vad avser styrelsen. I botten av hela stiftelserätten ligger respekten för stiftarens vilja såsom den kommer till uttryck vid bildandetillfället. Därför är många bestämmelser i SL dispositiva och området för en stiftare

¹ Se vidare Katarina Olsson, Näringsdrivande stiftelser, s 22 f och 101 f.

att själv bestämma om stiftelsens förvaltning är relativt stort om man t.ex. jämför med motsvarande regler i aktiebolagslagen, ABL, (2005:551). Frågan om styrelsens uppdrag är en sådan fråga där stor frihet lämnas till stiftaren att själv reglera innehållet i uppdraget mot bakgrund av mer generella regler i SL, se mer om detta nedan.

I stadgarna för RJ finns flera föreskrifter som går före motsvarande dispositiva regler i SL. Det gäller bl.a. följande:

- Val av styrelse i § 3 (jfr. 2 kap. 9 § SL)
- Förmögenhetsförvaltning i § 6 och § 7 (jfr. 2 kap. 4 § SL)
- Lån i § 7 (jfr. 2 kap. 6 § SL)

Sammantaget kan alltså konstateras att tvingande regler, stiftelseförordnandet och därefter dispositiva regler sätter den stiftelserättsliga ramen för styrelsens uppdrag. Till detta kan givetvis läggas regler i annan lagstiftning som gäller även för stiftelser. I detta utlåtande bortses från dessa regler.

Allmänna utgångspunkter

En stiftelse är en civilrättslig rättsbildning och en juridisk person. Stiftelsen svarar alltså själv för sin verksamhet och enbart stiftelsens egen förmögenhet kan tas i anspråk för stiftelsens skulder. Detta framgår av 1 kap. 4 § SL. En stiftelse finns rättsligt sett inte inom myndighetssfären även om det finns regler av offentligrättslig karaktär som gäller för stiftelser, t.ex. lagen (1989:185) om arvoden m.m. för uppdrag inom riksdagen, dess myndigheter och organ, (arvodeslagen). Till skillnad från övriga organisationer som nämns i arvodeslagen är inte RJ en del av staten och staten har heller inte någon generell bestämmanderätt över stiftelsen.²

Det är styrelsen som företräder stiftelsen och som också ansvarar för verksamheten. Det får endast förekomma ett begränsat inflytande över verksamheten från utomstående tredje män. Om inflytandet bedöms vara så stort att styrelsens uppdrag urholkas är det inte en stiftelse, utan något annat.

Man brukar beteckna stiftelsen som självägande, den ägs av sitt ändamål. Den bundenhet som finns mellan ändamål och förmögenhet och som föreskrivs i förordnandet är själva grunden i den civilrättsliga konstruktionen och det förhållandet kan ingen utomstående rubba på. En stiftelse har alltså inga ägare eller medlemmar som kan ställa krav på stiftelsen och dess förmögenhet.

Stiftelsestyrelsens viktigaste uppgift är att uppfylla ändamålet genom att verkställa stiftarens vilja så som den kom till uttryck vid bildandetillfället. Om stiftaren lever och kanske idag ger uttryck för en annan vilja, får inte styrelsen följa denna nya ändrade vilja. Det är den ursprungliga stiftarviljan som är relevant. Om stiftelsen inte kan uppfylla den viljan ska förordnandet ändras med stöd av tillämpligt regelverk. Så har tidigare skett i fråga om några bestämmelser i stadgarna för RJ.

² Att det finns fler bestämmelser i stadgarna som hänvisar till riksdagen eller annat offentligrättsligt organ (fullmäktige i Riksbanken), se § 3, § 9 och § 11, ska inte tolkas innebära något annat.

Med detta sagt är det också viktigt att poängtera att eventuella jämförelser med motsvarande eller liknande förhållanden i aktiebolag och föreningar ofta är omöjliga eller olämpliga att göra. Många regler för aktiebolag och föreningar syftar till att ta tillvara de intressen som ägare och medlemmar har idag och skapar en rätt för ägare eller medlem att agera mot en bolagsstyrelse eller föreningsstyrelse som inte sätter ägar- eller medlemsintressen i första rummet. Detta sker främst på bolagsstämma eller föreningsstämma. De allra flesta aktiebolag i Sverige har samma ändamål, nämligen att generera vinst till ägarna, jfr 3 kap. 3 § ABL. Ett sådant ändamål vore omöjligt i en stiftelse eftersom stiftelsen saknar ägare eller medlemmar.

Alla som arbetar med en stiftelse måste förstå den självägande karaktären och den starka bundenheten mellan ändamål och förmögenhet som finns i en stiftelse. Det är själva grunden i den civilrättsliga konstruktionen och förutsättningen för att den juridiska personen stiftelse ska uppstå och kunna fungera.

Styrelsens uppdrag

Styrelsen är högsta och enda beslutande och verkställande organ samt ytterst ansvarig för förvaltningen av stiftelsens angelägenheter, 2 kap. 3 § SL. Styrelsen är enligt 2 kap. 16 § SL legal ställföreträdare för stiftelsen. Spegelbilden av förvaltningsuppdraget är det skadeståndsansvar som kan drabba enskilda styrelseledamöter med stöd av reglerna i 5 kap. SL. Man kan säga att styrelsen har en kollektiv behörighet men att ansvaret faller individuellt på varje styrelseledamot. Styrelsen har en självständig ställning med ett generellt och omfattande uppdrag att förvalta stiftelsen. Förvaltningsuppdraget kan sedan föras vidare ner i organisationen genom olika typer av delegation till underorgan eller till enskilda befattningshavare. Men det är alltid styrelsen som har det yttersta ansvaret.

Enligt tvingande bestämmelser i 2 kap. 1 § och 3 § SL åligger det styrelsen att följa föreskrifterna i stiftelseförordnandet vid förvaltningen av stiftelsens angelägenheter om inte föreskrifterna strider mot någon föreskrift i stiftelselagen. Denna formulering visar på det starka förhållandet till stiftarens vilja. Endast om en föreskrift i förordnandet strider mot SL ska styrelsen bortse från den föreskriften. 2 kap. SL innehåller sedan mer detaljerade föreskrifter om vad förvaltningen innebär i förhållande till vissa speciella förvaltningsåtgärder, t.ex. förmögenhetsförvaltning, jäv, lån m.m.

SL ger sammantaget en vid ram för förvaltningen som sedan i det individuella fallet kan förtydligas genom stiftarens föreskrifter i förordnandet. Just den individuella karaktären av ändamålet gör att varje stiftelse är unik och styrelsen måste därför reflektera över sitt uppdrag i förhållande till framför allt ändamålet men även övriga föreskrifter som stiftaren angivit.

Vad innebär det då att ansvara för förvaltningen av en stiftelses angelägenheter? Förvaltning är alla åtgärder i och för tillgodoseende av stiftelsens ändamål. Av pedagogiska skäl kan man dela upp förvaltning i tre delar som avser all verksamhet i stiftelsen: organisation, förvaltning och kontroll. God förvaltning innebär att alla som kommer i kontakt med stiftelsen känner ett förtroende för att ändamålet uppfylls och att förmögenheten förvaltas tryggt. Styrelsens samlade kompetens är då viktig i förhållande till ändamålet och andra föreskrifter i förordnandet.

Stiftelsen ska ha en organisation som är lämplig för uppfyllande av dess ändamål. Det kan handla om att styrelsen anställer personer som ska delta i förvaltningen eller ger uppdrag till personer för specifika uppgifter. I större stiftelser har man normalt både anställda och uppdragstagare. En typisk uppgift för en uppdragstagare är att arbeta som sakkunnig i olika typer av anslagsberedningar. Om stiftelsen, som i RJ:s fall, har till ändamål att lämna bidrag till forskning är det naturligt att anlita sakkunniga för den vetenskapliga bedömningen och att också arvodera dessa.

Ledning och styrning av stiftelsens verksamhet innebär att se till att den dagliga verksamheten fungerar. Precis som i alla organisationer är det ett såväl kortsiktigt som långsiktigt arbete och en aktiv styrelse följer det arbete som sker genom avrapportering och uppföljande beslut på styrelsemötena. Styrdokument och verksamhetsplanering fastställda av styrelsen är ett stöd i detta arbete. Styrelsen ansvarar för att de anställda också förstår stiftelsens ändamål och kan förordnandets bestämmelser.

Kontroll av verksamheten innefattar uppföljning av fattade beslut men också ett system med kontroll genom revisorer och tillsynsmyndighet. Det är för mig oklart varför riksdagen som stiftare valde att ställa RJ utanför tillsyn, se § 10 i stadgarna. Enligt § 9 i stadgarna ska styrelsen lämna stiftelsens årsredovisning till riksdagen senast den 1 mars. Men det framgår inte vad riksdagen ska göra med årsredovisningen och huruvida det ska fattas något beslut. Stiftarens otydlighet ifråga om den externa kontrollen skapar frågetecken som kanske bör redas ut.

Sammantaget gäller alltså att styrelsen har ansvar för att se till att stiftelsens inre förhållanden fungerar men också att vara den som företräder stiftelsen utåt. Detta gäller såväl i praktiskt som i rättsligt hänseende.

Förvaltningsuppdragets karaktär

Att sitta i en stiftelsestyrelse är ett förtroendeuppdrag som bygger på samtycke. Den som inte vill sitta kvar i styrelsen kan när som helst avgå. För att beskriva karaktären av styrelseuppdraget brukar man säga att styrelseledamoten står i ett sysslomannaförhållande till stiftelsen.

I en nyligen utkommen doktorsavhandling om styrelseledamöternas lojalitetsplikt beskriver Jessica Östberg rättsläget som oklart vad avser frågan om en styrelseledamot i ett aktiebolag är en syssloman eller om vederbörande intar en sysslomannaliknande ställning eller om det rent av är en ställning *sui generis*.³ En liknande diskussion förs av Nerep m.fl. i samband med frågor om skadeståndsansvar för styrelseledamöter.⁴

Den rättsliga grunden för en diskussion om sysslomannauppdrag finns i 18 kap. handelsbalken (HB):

³ Jessica Östberg, Styrelseledamöters lojalitetsplikt, Särskilt om förbudet att utnyttja affärsmöjligheter, 2016. Östberg redogör i sin avhandling för den historiska utvecklingen av begreppet i en aktiebolagsrättslig kontext och för doktrinen inte helt samstämmiga syn på begreppet syssloman, s. 127 ff.

⁴ Nerep, Adestam, Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 29 kap. 1 § Lexino 2015-09-22, under avsnitt 3.2.

18 kap 1 § - Varder man av annan ombuden, att å dess vägnar något syssla och uträtta, och säger där ja till; tage fullmakt, och ligge där sedan hans vårdnad å; göre ock redo och besked för det han om händer får.

En syssloman har också rätt till ett arvode:

18 kap 5 § - Syssloman njute skälig arvodes lön, så ock vedergällning för det, som han å annans ärender rätteligen kostat haver. Är ej avtal därom gjort, eller åsämjer dem ej; ligge det då till rätten.

Som framgår av ordalydelsen är detta gamla regler som måste kläs i en modern dräkt. Östberg sammanfattar ordalydelsen i 18 kap. 1 § HB som att någon har fått i uppdrag att utföra en tjänst, att uppdraget innefattar en fullmakt att rättshandla samt att det innefattar en redovisningsplikt.⁵ Nerep m.fl. sammanfattar detta som att sysslomannaskap handlar om att en person förenar ett uppdragsavtal att för annans räkning företa rättshandlingar och en fullmakt att därvid företräda vederbörande.⁶

Det intressanta för nu aktuell diskussion är att med utgångspunkt i sysslomannareglerna närmare studera den förtroendeställning som en styrelseledamot har och de plikter som följer med denna ställning.

Till uppdraget hör att varje styrelseledamot har en **aktivitetsplikt** som innebär, att ledamöterna måste aktivt medverka till att tillvarata stiftelsens intressen och hindra åtgärder som skadar stiftelsen. I aktivitetsplikten ingår att delta på styrelsens sammanträden och delta i styrelsens arbete och då också att få någon form av kompensation för detta.⁷

Styrelseledamöterna har vidare en **vårdplikt** som innebär att man ska se till att omsorgsfullt sköta sitt uppdrag som styrelseledamot. För styrelseledamöterna gäller en **lojalitetsplikt** som innebär att man som styrelseledamot ska vara lojal mot stiftelsens ändamål och verksamhet och undvika intressekonflikter samt inte sätta sina egna intressen före stiftelsens intressen. I sitt uppdrag som styrelseledamöter ska alla styrelseledamöter vara lojala mot stiftelsens ändamål och verksamhet. När en styrelseledamot sitter i styrelserummet ska denne enbart tänka på det som är bäst för stiftelsen och lämna alla andra intressen utanför styrelserummet. En styrelseledamot representerar alltid enbart stiftelsen och dess intressen. De ledamöter i RJ:s styrelse som är riksdagsledamöter eller professorer i ett visst ämne vid något visst universitet, stiger alltså ur den rollen när de går in i stiftelsens styrelsemöten och representerar enbart stiftelsens intressen.

Sysslomannauppdraget innebär att på styrelseledamöterna vilar kollektivt rättigheter och skyldigheter som följer av uppdraget att sköta någon annans egendom eller angelägenheter och i detta fall att uppfylla stiftelsens ändamål. Med hänsyn till att styrelsens förvaltningsuppdrag ska utövas kollektivt innebär detta att en enskild styrelseledamot inte kan

⁵ Östberg, s. 129. Östberg kommer till slut fram till att en styrelseledamot är en organledamot med en sysslomannaliknande ställning i ett aktiebolag. Det kan noteras att Högsta domstolen i NJA 2013 s. 117 konstaterar att styrelsen i en association, i rättsfallet ett aktiebolag, har en sysslomannaställning. Samma sak framgår av Svea hovrätts dom den 19 mars 2014 i mål T78-13.

⁶ Nerep, Adestam, Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 29 kap. 1 § Lexino 2015-09-22, under avsnitt 3.2.

⁷ Östberg menar, s. 136, att detta gäller för aktiebolag och jag kan inte se att något annat skulle gälla för stiftelser.

ta på sig en behörighet att ensam företräda styrelsen, utan att dessförinnan ha fått en uttrycklig delegation från styrelsen att agera på ett visst sätt eller i ett visst sammanhang.

Det förekommer att vissa ledamöter har ett särskilt uppdrag och därmed också ett särskilt ansvar. En ledamot har kanske en särskild kunskap t.ex. vad avser förmögenhetsförvaltningen. Enligt 3 § 2 st i stadgarna för RJ ska det finnas ledamöter med särskild kunskap i förmögenhetsförvaltning. Det får då förväntas att de har en särskild ekonomisk kunskap och det är också troligen så att dessa ledamöter har ett vidare ansvar när det gäller beslut som rör förmögenhetsförvaltningen.

Sammantaget rymmer styrelseledamotens uppdrag alltså rättigheter och skyldigheter som följer av uppdraget och som inte kräver särskilda beslut eller förordnande från stiftarens sida och som inte heller alltid finns uttryckt i lagstiftningen.

Delegation av uppgifter inom förvaltningsuppdraget

I många stiftelser kan inte styrelsen sköta den dagliga verksamheten eftersom verksamheten är alltför omfattande. I forskningsstiftelser, där bidrag lämnas utifrån bedömningskriterier kring excellens och vetenskaplig kvalitet, finns normalt inte full vetenskaplig kompetens i en styrelse och uppdraget att bedöma ansökningar måste då delegeras till en särskild grupp med den kompetens som behövs. I andra stiftelser behöver förmögenhetsförvaltningen beredas av personer med särskild kompetens i ekonomisk förvaltning. Det finns alltså uppgifter inom ramen för förvaltningsuppdraget som måste delegeras på grund av att krävs en särskild kompetens i något avseende. I större stiftelser är det helt orimligt att förvänta sig att en styrelse kan sköta all verksamhet i stiftelsen. I en stiftelse av RJ:s storlek behövs alltså experter som kan förbereda besluten inför styrelsen.

Förvaltningsuppdraget kan aldrig i sin helhet eller i väsentliga delar delegeras. Eftersom SL inte nämner något annat organ än styrelsen så är det styrelsen som får se till att dessa delegationer ges på ett korrekt sätt utifrån de styrdokument som verksamheten har. Styrelsen leder verksamheten och bestämmer hur den ska organiseras. Varje stiftelsestyrelse avgör själv vilka delegationsgrupper som ska finnas och hur delegationen ska se ut. Därför är klara ansvarsförhållanden inom stiftelsen viktigt, genom delegations- och attestordningar. När styrelsen delegerat en uppgift ligger det i kontrollansvaret att kontrollera att och hur den delegerade uppgiften utförts.

Har stiftaren i förordnandet föreskrivit att det ska inrättas andra organ eller kommittéer i stiftelsen ska stiftarens vilja följas. Om stiftaren inte föreskrivit något kan styrelsen besluta att verksamheten kräver inrättande av ett eller flera underorgan, t.ex. stipendiekommittéer eller som i detta fall beredningsgrupper. Stadgarna för RJ nämner inte något om beredningsgrupper utan detta är ett beslut som styrelsen tagit.

Sammanfattningsvis kan uppgifter delegeras men ansvaret kan aldrig delegeras. Styrelsen kan i praktiken komma att sakna inflytande över beslut som de rättsligt sett ansvarar för om en delegation blir för långtgående.⁸

⁸ Det kan vara värt att notera att det inte finns några regler om ansvarsfrihet för ledamöterna i en stiftelsestyrelse.

Inom aktiebolagsrätten finns dels lagregler och dels den självreglerande bolagsstyrningskoden⁹ som hanterar frågor om kommittéer och utskott. I 8 kap. 49 a § ABL finns bestämmelser om revisionsutskott. Där anges tydligt att utskottet är en del av styrelsen. I 8 kap. 49 b § ABL finns bestämmelser om revisionsutskottets uppdrag. Av avsnitt 7.2 i bolagsstyrningskoden framgår att om styrelsen inom sig inrättar utskott, ska det av styrelsens arbetsordning framgå vilka arbetsuppgifter och vilken beslutanderätt styrelsen har delegerat till utskott samt hur utskotten ska rapportera till styrelsen.

Den svenska bolagsstyrningskoden har sin bakgrund i den svenska ägarmodellen där relationen mellan ägare, styrelse, VD, olika kommittéer och revisor har en stor betydelse. Det synsättet är svårt och rent av omöjligt att överföra till stiftelsernas värld. I stiftelsen finns ”bara” styrelsen” och diskussionen måste ta sin utgångspunkt där. Någon analogi från aktiebolagslagen eller bolagsstyrningskoden kan inte göras såvitt avser stiftelser.

Särskilt om RJ och delegation till beredningsgrupper m.m.

Det är ett mycket omfattande arbete att bedöma och rangordna ansökningar om forskningsmedel i en stiftelse av RJ:s storlek. Det behövs många personer som har olika vetenskapliga kompetenser. RJ:s legitimitet i forskarvärlden bygger på att vetenskapssamhället vet att beredningsprocessen är rättssäker. Vi talar här om en av Sveriges största och viktigaste forskningsfinansierare som tillsammans med andra stora stiftelser och vetenskapsråd står för en stor del av den externa forskningsfinansieringen till de svenska lärosätena.

Styrelsen i RJ har valt att organisera verksamheten genom att låta personer som är styrelseledamöter också vara med i beredningsgrupper och andra arbetsgrupper inom stiftelsens kansliorganisation. Till skillnad från vad RiR Rättsenhet uttrycker i en bedömning 2016-03-11 anser jag inte att dessa uppdrag ingår i styrelseuppdraget eller kan omfattas av det uppdrag som generellt gäller för en styrelseledamot i en stiftelse. Med stöd av resonemanget ovan kan jag inte se att arbete i beredningsgrupper ingår i det uppdrag som en person har som styrelseledamot i RJ. Rättsenheten talar i sin bedömning om ett extraordinärt uppdragsförhållande till RJ. Det är oklart vad Rättsenheten menar med detta. Jag kan inte se att det är extraordinärt på något sätt utan snarare ett ordinärt sätt att organisera bedömningsarbetet i en seriöst arbetande stiftelse. Det är extraordinärt på det sättet att det ligger utanför styrelseuppdraget.

I Revisionsrapporten beslutad 2016-03-29 uttrycker RiR att ”organiseringen av beredningsgrupper inte är att anse som ett särskilt uppdrag skiljt från styrelsens uppgift att bevilja forskningsmedel”. Det är dock inte beredningsgrupper som beviljar forskningsmedel. Det gör styrelsen i sin helhet. Om styrelsen skulle vilja delegera beslutet att bevilja forskningsmedel till en beredningsgrupp anser jag att delegation gått för långt. Det är helt avgörande att styrelsen själv fattar beslut om hur förmögenheten ska användas i förhållande till ändamålet. Processen med att ta fram beslutsunderlag sker på kanslinivå och hör inte hemma i styrelserummet. Jag kan alltså inte se att beredningsarbete och beslutsfunktion

⁹ Svensk kod för bolagsstyrning,
http://www.bolagsstyrning.se/UserFiles/Archive/219/svenskkodbolagsstyrn_2015_151124.pdf

tillsammans skulle utgöra ett ansvar för en styrelseledamot. Beslutsfunktionen är definitivt ett styrelseuppdrag. Beredningsfunktionen är det inte i RJ:s fall och knappast i någon annan stiftelse heller. Bara i det fall att styrelsen inom sig utser ett utskott eller en kommitté kan det vara tal om att uppgiften kan ingå i styrelseuppdraget enligt min mening.

Arbetet i beredningsgrupper och andra underorgan i stiftelsen hör alltså inte till styrelseuppdraget. Det arvode en styrelseledamot får som sakkunnig i en beredningsgrupp eller arbetsgrupp kan därför inte ses som ett sådant arvode som omfattas av 3§ i stadgarna och av arvodeslagen. Enligt 5 § stadgarna har styrelsen rätt att mot ersättning anlita experter och sakkunniga. En styrelseledamot som arbetar i en beredningsgrupp är enligt mitt synsätt alltså en sådan expert eller sakkunnig.

Verkställande direktör

Verkställande direktör (VD) har ingen organfunktion i en stiftelse. VD kan vara anställd av stiftelsen eller ha ett uppdragsavtal med stiftelsen. Eftersom funktionen inte regleras i SL måste den regleras internt i stiftelsen genom avtal och/eller föreskrifter och styrdokument. Det förekommer att stiftelseförordnandet innehåller bestämmelser om en verkställande ledamot eller en VD. Sådana bestämmelser ska då följas så länge de inte innebär att en VD i själva verket fullföljer uppgifter som borde ligga på styrelsen.

Enligt 8 kap. 27-34 §§ och 50 § ABL är VD en organfunktion med ett angivet ansvarsområde och ett förhållande till övriga bolagsorgan. I ett aktiebolag är det styrelsen som utser VD. Någon motsvarighet finns inte i stiftelsevärlden och det är inte korrekt att dra analogier från aktiebolagens värld när man diskuterar stiftelser.

Det är därför förvånande att läsa att i RiR i sin revisionsberättelse av RJ 2015 anser att VD har ansvar för förvaltningen enligt SL. Det stämmer inte. SL är helt tyst vad avser funktionen VD. Däremot förekommer rätten för styrelsen att anställa personal i § 5 i stadgarna. När RiR reviderar VD:s förvaltning måste alltså den förvaltningen ställas i relation till det uppdrag som VD har och den syn som stiftelserätten har på funktionen VD.

Min sammanfattande bedömning

Mot bakgrund av vad som framgår ovan menar jag att uppdraget att ingå i beredningsgrupp inom RJ inte kan omfattas av styrelseuppdraget. Det finns inte någon reglering eller dokumentation som visar att det skulle vara stiftarens vilja. Det är inte heller mot bakgrund av sysslomannarätten rimligt att påstå att styrelseuppdraget innefattar även arbete i grupper utanför styrelsen.

De dokument från RiR som jag tagit del av ger snarare sken av att RiR försöker ingripa i grunderna i den civilrättsliga regleringen av ett styrelseuppdrag i en stiftelse genom att påstå att styrelseuppdraget i civilrättsligt hänseende omfattar även uppdrag i beredningsgrupper. För att så ska vara fallet krävs enligt min mening att styrelsen fattar ett tydligt beslut om att beredningsgrupperna ingår i styrelsefunktionen. Så är inte fallet här.

Styrelsen har alltid sista ordet och är inte skyldig att följa beredningsgruppens förslag. Däremot kan förväntas att styrelsen lämnar direktiv till beredningsgrupperna angående hur

arbetet ska bedrivas, vilka urvalskriterier ska användas när man granskar osv. I RJ:s fall har styrelsen antagit särskilda instruktioner i detta syfte.

Det material jag tagit del av från RiR visar på en bristande kunskap om hur stiftelserna fungerar och regleras i rättsligt hänseende. Det RiR efterfrågar är snarare en ny eller förändrad stiftelseform där styrelseledamöternas uppdrag utökas till arbete i den dagliga verksamheten. En sådan förändrad syn menar jag kräver ändrad lagstiftning.

Jag ser också en bristande förståelse för hur forskarvärlden fungerar i Sverige och hur kvalificerade bedömningar av vetenskapliga ansökningar måste handläggas för att stiftelsen ska få respekt och legitimitet i det omgivande samhället. Om RiR:s uppfattning skulle anses korrekt innebär den att många svenska stiftelser måste börja arbeta på ett annat sätt. Det är inte troligt att duktiga forskare vill sitta i vare sig en stiftelsestyrelse eller i en beredningsgrupp om de inte får betalt och osäkerheten för uppdragets omfattning och ansvar kan göra att de tackar nej till uppdrag. Detta kan få förödande konsekvenser för hela det svenska forskarsamhället. Hela forskarsamhället är beroende av att kompetenta sakkunniga kan bedöma den vetenskapliga kvaliteten av ansökningar hos forskningsfinansiärerna.

Katarina Olsson
Professor
Juridiska fakulteten i Lund
katarina.olsson@jur.lu.se
0706-29159